

(Tartu Ülikooli kohtuliku arstiteaduse instituudist. Juhataja: Prof. dr. S. Talvik).

Tartu Ülikooli teaduskonna-haavakliiniku minevikust.

Dr. H. Normann.

3. septembril 1875. a. avati rohkearvuliste kuulajate juuresolekul nii õppejõudude kui ka üliõpilaste perest prof. dr. Ernst von Bergmann'i piduliku kõnega Tartu Ülikooli praegune teaduskonna-haavakliiniku hoone Toomemäel.

Bergmann oli ammu selgusele jõudnud, et endised kliiniku ruumid, mis asusid 1808. a. peale ühe katuse all praeguse sisehaiguste-kliinikuga, ei vastanud enam areneva kirurgia nõuetele, ning tegi omale ülesandeks soetada uut haavakliinikut või vähemalt laiendada vana. Selleks katsus ta eeskätt huvitada Punase Risti Peterburi rahvusvahelist abikomiteed ja kui need plaanid kokku varisesid, pööras ta Peterburi tähtsamate isikute poole, esimeses jones keiser Aleksander II ihuarsti dr. med. Philipp Karell'i poole, kes hästi tundis Tartu olusid ja Bergmann'i mõtet väga pooldas, siis vürst Peter Šuvalov'i ja haridusministri krahv Tolstoi poole, kes Bergmann'i mitu korda võttis isiklikult jutule.

Karell'i nõu peale koostas prof. Bergmann kliiniku laiendamise kava ja kõikide nende sammude tagajärjeks oli, et 1873. a. Vene valitsuse poolt lubati uue kliiniku ehitamiseks 15.000 rubla ja sisseseadeks 8000 rubla. Ülikool ise andis veel üksikute instituutide poolt kokkuhoitud summadest ¹⁾ 6000 rubla, nii et ehitusega võidi algust teha, seda enam, et krunt oli ülikoolil omal.

Buchholtz'i andmetel otsustati Bergmann'i ettepanekul uut kliinikut ehitada barakksüsteemi järele, mille head omadused tulid avalikuks Saksa-Prantsuse sõjas 1870/1871. Ehitus usaldati ülikooli arhitekti Rötsher'i kätte, kel ka korda läks saavutada võrdlemisi väikeste summadega rahuldavalt suuri ruume. Augusti kuul 1875 oli uus ehitus oma praegusel asukohal juba valmis. Ta koosnes keskehitusest, mis oli 110 jalga pikk ja 35 j. lai ja milles asusid võrdlemisi suur auditoorium-lõikussaal, juhataja kabinett, vanema assistendi töötuba, raamatukogu, noorema assistendi elutuba jne. Selle keskehitusega seisis ühenduses kaks barakki haigete jaoks. Kumbki neist mahutas 20 haiget, nii et uus haavakliinik võis kaks korda enam haigeid vastu võtta kui vana ning vastas hästi oma aja nõuetele. Ka oli vana haavakliinikuga olemas ühendus.

Oma pidulikus avamiskõnes tähendas prof. Bergmann muuseas, ta jõudnud oma kogemuste põhjal otsusele, et tegelikka kirurge ei saa ette valmistada auditooriumis, vaid ainult lõikuselaua juures, millepärast ta olla omale

1) Ei saa siin nimetamata jätta, et just silmakliinik (silmahaigused ja kirurgia olid Tartus alul ühendatud üheks professuuriks) annetas tunduva osa oma sissetulekutest ehituse heaks.

ülesandeks teinud, kas läbi viia Tartu haavakliiniku laiendamist, või aga lahkuda jäädavalt Tartust. Haigel aga pidada olema ikka tunne, et tema eest ei hoolitseta mitte kusagil paremini, kui just selles haigemajas, mis pühendatud tema haigusele. Kõnele järgnes haige demonstratsioon, kelle jalal oli vähitaoline kasvaja. Kuni vältasid ettevalmistused lõikuseks rääkis Bergmann temale omase kõneosavusega tooaegsest vähiküsimuse seisust ja võitlusest haavainfektsiooni vastu Lister'i antiseptilise menetluse (talitusviisi) järele, mis pääsis uue haavakliiniku avamispäevaga Tartus tarvitusele. Karboolvihma all amputeeriti demonstreeritud haige jalg.

Avamisloengule järgnes prof. Bergmann'i korteris korraldatud eine, millest osa võttis muuseumis ka 1867. a. peale Tartus elutsev loodusteadlane Karl Ernst von Baer.

Tartu Ülikooli teaduskonna-haavakliinik umbes 25. aasta eest.

Sellest päevast peale on teaduskonna haavakliinik töötanud vahetpidamata. Kliiniline materjal, mis oli vanas haavakliinikus väga väike, laienes nüüd tunduvalt, nii et kirurgiat võidi õpetada juba palju edukamalt. Ka läks prof. Bergmann'il korda ühes anatoomia professori Ludwig Stieda'ga muretseda harjutuste jaoks suuremal arvul koolnuid, mille tõttu avanes võimalus käsitada operatiivkirurgiat mitte ainult üliõpilastega, vaid ka sõjaväearstidega, keda sageli komandeeriti Tartu täienduskursustele.

Haigete igaaastane arv ulatas nüüd juba 400-ni (enne oli neid vaevalt 200 ümber) ja suuremaid lõikusi oli aastas kuni 200. Haavu hakati ravima Lister'i antiseptilise meetodi järele, kus juures Bergmann'ile oli suureks toeks tema vanem assistent kirurgia dotsent Karl Reyher, kes nimetatud menetlusega (talitusviisiga) oli tutvunud Lister'i enese juures Edinburgis.

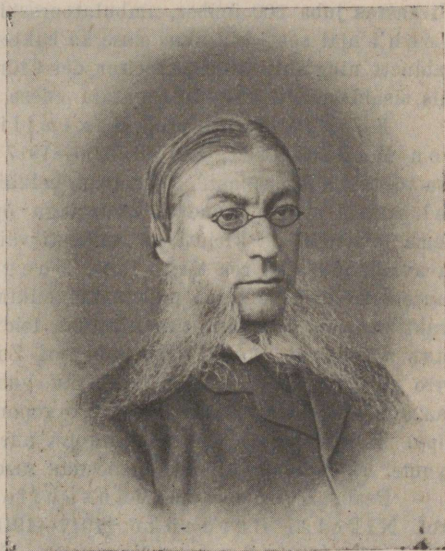
Umbes samal ajal avaldas Bergmann ka esimese teadaande akuutsest osteomüeliidist Liivimaal. Juba dotsendina huvitas Bergmann'i ka leepra

meie kodumaal. Leepra juhud vahetati tol ajal sageli kolmandase (tertiarse) luuesega, nahatuberkuloosiga ja teiste krooniliste nakkushaigustega. Bergmann leidis esimesena tüübilise leepra juhu, kus ei võinud olla kahtlust diagnoosis ning demonstreeris selle sisehaiguste kliiniku juhatajale prof. Adolph Wachsmuth'ile, kes ka avaldas nimetatud juhu. Kuni 1869. a. oli Bergmann juba 31 leepra juhtu kogunud ja avaldas nad oma töös „Die Lepra in Livland“. See töö oli aluseks hilisemate von Wahl'i ja Dehio uurimustele.

Bergmann'i loengutel oli kliiniku auditoorium ikka tungil täis. Ta ise oskas oma kuulajate tähelepanu köita ja äratada huvi kirurgia vastu. Oma õpilasi ei unustanud ta. Iseloomustavad on ta sõnad, öeldud ühele endisele Tartu õpilasele, kes teda hiljem külastas Berliinis hetkel, kui Bergmann oma käsi pesi enne suuremat lõikust: „Es geht jetzt etwas anders her, als

Prof. dr. Ernst von Bergmann
nooremas eas.

Prof. dr. Eduard von Wahl.

auf unserer alten Dorpater Klinik. Das bleibt doch eine der grössten Errungenschaften dieses Jahrhunderts, dass wir Aerzte gelernt haben, uns vor der Operation die Hände zu waschen, woran früher kein Mensch gedacht hat“.

Prof. Bergmann'ile (1871—1878), kellele hiljem püstitati haavakliiniku taga ausammas, järgnes prof. Eduard von Wahl (1878—1890). Viimane oli 1876—1878 kohtuliku arstiteaduse professoriks Tartus ja peale Bergmann'i lahkumist läks haavakliiniku juhataja kohale üle, kuna ta juba ammu suurt huvi oli tundnud kirurgia vastu.

Wahl'il läks korda haridusministeeriumilt saada kliiniku laiendamiseks 11.000 rubla, millega siis kummagile barakile juurde ehitati kahekordne paviljon. Naisse paviljonesse mahutati esialgu suguhaiged. Üle selle olid seal üksikud toad haigetele ja assistentide korterid. Igaaastane haigete arv tõusis nüüd juba

500-ni, kuna ambulatoorseste haigete arv ulatas 1500-ni. Wahl'il on ka suured teened, kui esimesel rakendajal võtluses leepira vastu meie kodumaal; ta kut- sus ellu „Liivimaa Pidalitõve vastu võitlemise Seltsi“. Tema algatusel ehitati ka Tartu Ülikooli vaimu- ja närvihaigete kliinik Tallinna tänaval.

Omail kirurgilistel loengutel püüdis prof. von Wahl juba varakult õpetada tulevastele arstidele haigusnähtuste jälgimist ja nende kasutamist õigeks diagnoosimiseks. Kui tubli kirurg nõudis ta ka oma õpilastelt ilusat tehnikat, rahulikku ja kiiret tööd. Tema õpilastest tuleks nimetada prof. Zoega von Manteuffel'i.

Wahl'i järeltulijaks sai prof. Wilhelm Koch (1890—1906). Tema peaausesandeks oli võimalikult ajakõrgusel hoida nii kliinikut, kui ka õppetegevust. Voodite arv tõusis Koch'i ajal 86-ni ja kliinik töötas vahetpidamata terve aasta läbi, ka suvikuudel. Haigete arv kasvas järjest. Suuremaid lõikusi oli aastas juba 500 ümber, ambulatoorseid haigeid käis ligikaudu 6000. Prof. Koch'i ajal seati kliinikus sisse ka bakterioloogiline laboratoorium ja Röntgeni kabinett ning anti välja „Arbeiten der Chirurgischen Universitätsklinik Dorpat“, mis sisaldasid nii kliiniku juhataja enese, kui ka tema assistentide töid.

Koch'ile järgnes prof. Maximilian Friedrich Werner Zoega von Manteuffel, kes oli 1906—1917 haavakliiniku juhatajaks ja sellena osa võttis ka ilmasõjast. Nagu tema eelkäijadki püüdis Zoega v. Manteuffel sammu pidada areneva kirurgiaga õppetöös, kui ka kliiniku tegevuses. Tema juhatusel on kirjutatud rohkesti väitekirju ja teaduslikke töid, ka ise on ta avaldanud pika rea töid. Prof. Zoega v. Manteuffel'i vahest kõige suuremaks teeneks tuleb pidada kummikinnaste tarvitusele võtmist kirurgilises praktikas, mis tänapäev tunnistamist leidnud kogu maailmas. „Я искренно радъ и горжусь тѣмъ“, tähendab prof. Zoega ühes oma venekeelses teoses¹⁾, „что въ настоящее время перчатки употребляются хирургами всюду. Не каждому суждено видѣть, какъ его хорошая идея распространяется по всему міру. И если при этомъ объ авторѣ идеи иногда забываютъ, то это все же лучше, чѣмъ если бы сама полезная мысль пропала безслѣдно“.

Peale Zoega von Manteuffel'i juhatas kliinikut lühikest aega prof. Nikolai Burdenko (1917—1918), kes Ülikooli evakueerimise järel Venemaale asus tegevusse Voroooneži. Siis järgnes Saksa okupatsioon, kus kliiniku juhatajaks sai jälle prof. Zoega v. Manteuffel.

Eesti ülikooli avamisest saadik juhatab teaduskonna-haavakliinikut prof. Konstantin Konik, kelle all kliiniku praeguste barakkhoonete 50-aastast juubeli pühitsetakse. Prof. Konik'u juhatusel on kliinikut tunduvalt täiendatud moodsa sisseseade ja aparatuuri läbi, eriti röntgeni-, foto-, ja helio-terapia alal. Viimase saavutustega tutvunemas viibis prof. Konik Leysinis. Tema mitmekesise tegevuse hindamiseks arstiteaduskonna dekaanina, agara initsiaatorina rahva tervishoiu tõstmise, eriti tiisikuse vastu võitlemise jne. alal ei ole aeg veel tulnud. Haavakliiniku direktorina laskis Konik valmistada täielised plaanid tulevase teaduskonna-haavakliiniku jaoks, mis kavatsatud ehitada peale praeguse juba tunduvalt kõdunenud kliiniku hoone mahalõhkumist samale kohale. Esialgu aga, kus nende laiajooneliste kavatsuste läbiviim-

1) В. Цеге фонъ Мантейфель: Лекція по военно-полевой хирургіи. Юрьевъ 1917.

misel äravõitmatud ainelised raskused ees, tuleb leppida nüüdse kliiniku hoone põhjaliku remondiga, mis läbi viidi läinud suve jooksul.